

Korter! Korter! Korter!

Gerard Borst

Hermans' roman *De tranen der acacia's* was mijn ontdekking van de literatuur. We schreven het jaar 1968. Dagelijks fietste ik, kromgebogen over mijn stuur, naar Schagen. In deze provincieplaats stond mijn hbs, een schooltje dat voorshands weigerde te ontwaken uit zijn jarenvijftigsluimer. Kortzichtigheid kreeg er meer bijval dan lang haar. 'Tien centimeter boven de kraag', was de richtlijn van directiewege. Gesnapte overtreders moesten zich op straffe van schorsing laten knippen. Eén keer gebeurde het dat de hbs-directeur me het geld voor de kapper voorschoot. Gekortwiekt vereffende ik de schuld daags daarna. Hij zei: 'Zo, je bent weer mens geworden.' Meneer Roefs viel op die hbs uit de toon. Hij was mijn leraar Nederlands. In de eerste week na de zomervakantie gaf hij ondubbelzinnig blijk van zijn non-conformisme. 22 Augustus was een stralende donderdag. De krant stond vol met nieuws over de Sovjet-inval in TsjechoSlowakije, die in de nacht van dinsdag op woensdag had plaatsgevonden. Het leek de hbs-directie een gepast gebaar om de leraren en klassen bij wijze van protest twee minuten stilte in acht te laten nemen. Verplicht was het niet, maar de leraren die zich daartoe geroepen voelden, konden de les op een afgesproken tijdstip onderbreken. Alle leraren deden

mee, behalve Roefs. 'Die Sovjet-inval is laakbaar,' zei hij tegen de klas, 'maar die twee minuten stilte is alleen te verdedigen als we ook de gelegenheid krijgen te protesteren tegen de Amerikaanse bemoeienis met Vietnam.'

De schoolbibliotheek vond Roefs niet veel soeps. Hij miste daarin vooral Gerard Kornelis van het Reve en Willem Frederik Hermans. Hij 'plunderde' zijn eigen boekenkast en liet werk van deze schrijvers de klas rondgaan, waaronder *De tranen der acacia's*. Toen ik zei dat de titel me intrigeerde, kreeg ik Hermans' roman van Roefs te leen.

Dagenlang hield het boek mij vast. Ik nam het mee naar school om ook daar te kunnen lezen. Het verhaal speelt zich af tegen het decor van de Tweede Wereldoorlog. Hoofdpersoon is de twintiger Arthur Muttah, die geobsedeerd is door de angst bedrogen te worden. Muttah raakt ingesponnen in een web van haat, jaloezie, misverstand, walging en wantrouwen. De mensen in zijn omgeving zijn hem een raadsel, en het raadsel wordt niet opgelost. Wat doen die mensen nu precies? Zitten ze in het verzet? Heulen ze stiekem met de vijand of proberen ze alleen maar te overleven? In de woorden van Ewoud Kieft: 'Er is een was tussen Muttah en de mensen om

hem heen. Wie zijn ze eigenlijk? Klopt het wat ze tegen hem zeggen of liegen ze?’

Lezend ging ik op in een wereld waaruit ik kon noch wilde ontsnappen. Een van Marita Mathijzen geleende term helpt me te beschrijven wat er gebeurde: het verhaal bracht ‘effecten van meewarigheid’ teweeg. Ik kon het op mezelf betrekken, mijn eigen denkwereld, mijn eigen situatie. Het verhaal wekte nieuwsgierigheid en spanning op; het deed een beroep op mijn invoelingsvermogen, zette afwisselend bewondering en afkeer in werking.

Hermans was in één klap mijn literaire held. Niet veel later kreeg hij gezelschap van Gerard Kornelis van het Reve. Zijn *Op weg naar het einde* was december ’68 een sinterklaasgeschenk van mijn ouders. Verpletterd boog ik het hoofd voor Van het Reves taalkunstenarschap.

Hieraan moet ik denken als ik op een aangename lenteavond door Amsterdam wandel, op weg naar het academisch-cultureel centrum Spui25. Hier zullen de neerlandicus Nop Maas, de musicologe Thea Derks en de journalist Max Pam debatteren over ‘De hobbels van biografisch onderzoek’. De bijeenkomst is mede een initiatief van *De Groene Amsterdammer*. In dit blad heeft Max Pam de vloer aangeveegd met Willem Otterspeer, de biograaf van Willem Frederik Hermans. De belangstellenden, zo blijkt bij mijn aankomst, stromen in groten getale toe. Pams afstraffing ligt hun nog vers in het geheugen. Als het debat in volle gang is, kan ik me moeilijk aan de indruk onttrekken dat de meesten voor Pam zijn gekomen. Hij mag zijn Otterspeer-*bashing* dunnetjes overdoen. De zaal doet vrolijk mee. Thea Derks vertelt met vaart en verve over haar bonje met de door haar gebiografeerde

Reinbert de Leeuw. Haar boek over deze dirigent en componist kostte Derks zeven jaar van haar leven. Er was een contract met De Bezige Bij, maar die trok zich terug toen De Leeuw weigerde de biografie te autoriseren. Tegen de publicatie van de ongeautoriseerde biografie bij uitgeverij Leporello ondernam De Leeuw geen stappen. Alle perikelen ten spijt kreeg Derks’ boek een goede pers.

Ook Nop Maas weet wat biografieën is. Hij schreef de driedelige biografie van Gerard Reve. De eerste twee delen verschenen probleemloos. Maar bij het derde deel was het raak. Maas botste met Reve’s weduwnaar, de ‘onmogelijke’ Joop Schafthuizen. Er ontstond een juridisch gevecht over het gebruik van bepaalde citaten. Schafthuizen wilde een publicatieverbod afdwingen, wat ten koste van veel pijn en ongemak voor Maas en zijn uitgever Van Oorschot mislukte.

Vraag uit de zaal: vindt ook Maas niet dat zijn biografie te gedetailleerd is? ‘Elk van de drie delen telt meer dan zevenhonderd bladzijden. Dat lijkt te veel van het goede.’ Maas wuift het weg: ‘Je hebt biografieën in alle soorten en maten. Wat mij voor ogen stond was een naslagwerk-achtig iets – vandaar die omvang en gedetailleerdheid.’

In gepeins verzonken keer ik na afloop huiswaarts. Maas zegt dat nu wel, maar heeft de lezer geen recht op een compacte biografie? Een biografieproject sneeft als het leidt tot een oeverloos boek. Dan heeft de biograaf de belangrijkste hobbel niet weten te nemen.

Meer dan tweeduizend bladzijden Gerard Reve – zelf kon ik deze corvee niet aan. Voor de Hermans-biografie dreigt hetzelfde lot. Wat we nu hebben is nog maar het

eerste deel. Otterspeer behandelt daarin de eerste dertig jaar van Hermans' leven, waarvoor hij 860 bladzijden gebruikt. Het tweede – en laatste – deel verschijnt eind dit jaar. In een pesterig stukje in het satirische kwartaalblad *De God van Nederland* rekent Vic van de Reijt ons voor dat Otterspeer, als hij het gemiddelde van 26,875 bladzijden per levensjaar uit het eerste deel handhaaft, voor de rest van Hermans' aanwezigheid op aarde nog ruim elfhonderd pagina's nodig heeft. Otterspeer wedijvert met Maas in wijdlopigheid.

Ook tweeduizend bladzijden Willem Frederik Hermans is *too much*, zelfs voor de Hermans-fanaat die ik ben. Dames en heren auteurs en auteurs in spe, koestert u plannen in de richting van een schrijversbiografie, dan spoor ik u aan Jan Romein te lezen. In zijn klassieke studie *De biografie* zegt hij op grond van zijn persoonlijke ervaring de stelling aan te durven 'dat een biograaf die zijn vak verstaat in tweehonderd bladzijden al het essentiële te berde kan brengen.' Dus! Het moet korter, korter, korter!

In 1968 stond bij Nederlands ook Herman Gorters dichtwerk *Mei* op het programma. Meneer Roefs verzuimde niet in die les een versje van de dichter Hendrik de Vries te declameren:

Gorter, Gorter!
'k Heb uw Meizang willen lezen
Maar begon al gauw te vrezen
Dat het, voor mijn dood, niet uit zou
wezen
Korter! Kortere! Kortere!

'Korter! Kortere! Kortere!' – zoals de hbs-directeur zei als hij onze haren mat.

Literatuur

- Ewoud Kieft, *Oorlogsmythen. Willem Frederik Hermans en de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 2012).
- Marita Mathijsen, *Verliefd op het verleden. Ontboezemingen van een letterkundige* (Amsterdam 2004).
- Jan Romein, *De biografie. Een inleiding* (Amsterdam 1946).